

4. Урядовий портал. Прес-служба Міністерства культури. — [Е/р]. — Р/д : [kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245023069&cat_id=244277212].

УДК [008:34]:[070^654.19]+378.147

І. П. КОВАЛЕНКО

I. P. KOVALENKO

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТЕЛЕЖУРНАЛІСТІВ

FORMATION OF LEGAL CULTURE FOR TV JOURNALISTS

Висвітлено проблему формування правової культури студентів факультету кіно-, телемистецтва, котрі навчаються за спеціальністю «Тележурналістика», зважаючи на особливості їхньої майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: тележурналістика, професійна культура, правова культура, правосвідомість.

Освещена проблема формирования правовой культуры студентов факультета кино-, телеискусства, которые обучаются по специальности «Тележурналистика» с учетом особенностей их будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: тележурналистика, профессиональная культура, правовая культура, правосознание.

The author lights up the problem of the legal culture of the students, who studied specialty TV journalism, with specific consideration of they future professional work.

Key words: TV journalism, professional culture, legal culture, legal awareness

Формування правової культури українського суспільства є найважливішим завданням сучасності, яке зумовлене прагненням України приєднатися до сучасних цивілізованих націй, розбудувати вільне демократичне суспільство та правову державу. Питання формування правової культури висвітлене в багатьох наукових публікаціях. Її досліджували філософи, правознавці, педагоги: Н. Алексеев, В. Бабкін, В. Головченко, В. Костюк, В. Оксамитний, М. Орзих, М. Подберезький, Л. Рабинович, О. Скакун, А. Скуратівський, С. Сливка, Н. Ткачова, М. Цвік, М. Щербань та ін. У працях цих науковців подано теоретико-методологічні й емпірико-практичні проблеми формування правової культури як суспільства в цілому, так і його окремих соціальних груп. Серед праць, у яких аналізуються особливості формування правової культури окремих верств суспільства, найбільше присвячено студентській молоді та педагогам. Проте проблема виховання правової культури такої специфічної професійної групи,

як тележурналісти, в науковій літературі висвітлена недостатньо. Деякі аспекти формування правової культури тележурналістів розглянуто в попередніх працях автора [1, с. 2]. Мета цієї статті — визначити сутність і роль професійної складової в структурі правової культури фахівців з тележурналістики.

Відповідно до першої статті Конституції, Україна є правовою державою [3, с. 7]. Для того, щоб наша держава стала дійсно правовою, слід не тільки впровадити до законодавства відповідні норми, а й сформувати правову культуру суспільства. Формування правової культури суспільства — найскладніше завдання, що постає в процесі розбудови правової держави. Культура, як соціально-психологічний фактор суспільного життя, є найконсервативнішим елементом суспільних відносин. Вона змінюється повільніше, ніж нормативні й інституціональні чинники їх розвитку, проте саме зміна культури сприяє стабілізації нових відносин і завершує трансформаційний процес.

Культура — це «особлива сфера та форма діяльності, що має свій зміст і свою структуру» [4, с.17]. Культура унаочнюється в стереотипах свідомості та поведінки, які мають певні відмінності відповідно до сфери діяльності особистості. Оскільки людина є суб'єктом діяльності в різних сферах суспільного життя, в структурі її культури наявні різні складові: правова, політична, економічна, мистецька, художня, побутова, професійна тощо. Кожен із цих типів культури активно взаємодіє з іншими, зумовлюючи специфічні особливості їх прояву у свідомості та поведінці індивідів.

Одним з найважливіших компонентів суспільної культури, що пов'язаний з усіма її складовими як системи, є правова культура. Загальний характер правової культури пояснюється тим, що в політично організованих суспільствах увесь спектр суспільних відносин тією чи іншою мірою регулюється правом. Хоча поняття правової культури має безліч інтерпретацій, усі вони так чи інакше акцентують увагу на тому, що правова культура є відображенням права в культурі. Згідно з визначенням А. В. Скуратівського, в широкому розумінні правова культура являє собою «суспільно-правовий феномен, який містить найсуттєвіші результати сукупного правового досвіду суспільства, насамперед право і правосвідомість, правову діяльність, законність і правопорядок та відображає якісний рівень розвитку правового буття. У вузькому розумінні правова культура є системою духовно-правових цінностей: правових знань, переконань, уявлень, світоглядно-правових орієнтацій, що відображаються в правовій свідомості людей і органічно поєднані з їх соціально-правовою активністю щодо освоєння та творення суспільно-правового буття» [5, с. 6]. М. К. Подберезський уважає, що правова культура — це «відносно стійке

структуроване поєднання розумово-вольових і морально-психологічних інтегрованих між собою складових, які, взаємодіючи, проявляються у світоглядно-освітній, професійній діяльності і в приватному житті» [6, с.12].

Професійна культура є другим найважливішим компонентом суспільної культури. Місце професійної культури в структурі суспільної культури зумовлене тим, що, по-перше, більшість населення працює у сфері суспільного виробництва, має фахову підготовку й професійно виконує свої виробничі обов'язки. По-друге, виконуючи свої професійні функції, людина в працевдатному віці близько третини часу проводить на роботі. Професійну культуру можна визначити як соціально-психологічний чинник виробничого процесу, як певний комплекс стереотипів свідомості й поведінки на виробництві та поза його межами, зумовлений особливостями професійної діяльності.

Професійна культура, як і інші компоненти суспільної культури, не може існувати окремо від правової культури. Специфіка професійної діяльності впливає на особливості формування норм права, що відображається, насамперед, у такій його галузі, як «трудове право» й сприяє закріпленню правових норм у свідомості та їх екстраполяції на поведінку учасників виробничого процесу. Таким чином, взаємодія професійної та правової культури утворює в суспільній культурі професійно-правовий сегмент (схема 1).

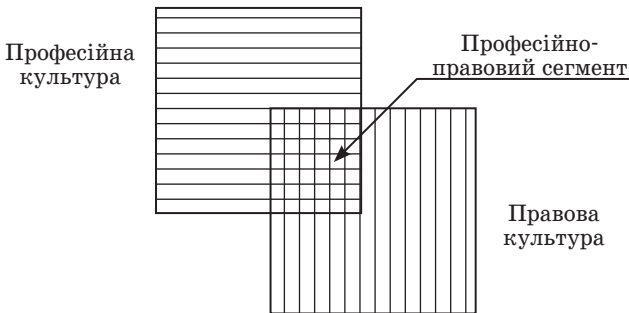

Схема 1. Професійно-правовий сегмент суспільної культури

За своїм змістом професійно-правовий сегмент являє собою певний комплекс стереотипів правосвідомості та правомірної поведінки, детермінований особливостями професійної діяльності та соціального буття особистості. На формування професійно-правового сегмента культури впливають дві групи чинників: соціальні й особистісні. До соціальних чинників належать: 1) правова система, що існує в країні (її характер, зміст правових норм); 2) специфіка професійної діяльності (тип виробництва, де здійснюється професійна діяльність; комплекс виробничих обов'язків,

пов'язаний з виконанням професійної діяльності). До особистісних чинників належать: 1) рівень правової освіти учасників виробничого процесу; 2) рівень та зміст фахової підготовки; 3) специфіка функціональних обов'язків; 4) моральні якості.

Специфіка змісту правової культури тележурналістів полягає в тому, що об'єктом їх виробничої діяльності є духовне виробництво, продукт якого належить не до матеріальних, а до духовних цінностей. Духовне виробництво — найскладніший і найважливіший вид суспільного виробництва. Його результати не підлягають точному вимірюванню, а ефективність того чи іншого продукту виявляється через певний (часто доволі тривалий) проміжок часу. Проте саме духовне виробництво формує культуру суспільства, що здатна виконувати функції як стабілізатора суспільних відносин, так і ініціатора суспільних новацій.

В умовах інформаційної революції, яка відбувається в сучасному світі, фахівцям у галузі тележурналістики належить велика роль у просуванні нашої країни до соціального прогресу. У журналістиці дедалі більшої активності набуває процес диференціації професійної діяльності, зумовлений збільшенням різних видів засобів масової інформації (друкованих видань, радіо, телебачення). Внаслідок цього виникла необхідність посилення профілізацію процесу підготовки журналістів, що втілюється в інституціоналізації у вітчизняній вищій школі такого напрямку підготовки фахівців, як тележурналістика.

Згідно з освітньо-кваліфікаційною характеристикою, фахівці рівня спеціаліста зі спеціальності 7.02020301 «Кіно-, телемистецтво», спеціалізації «Телепортер» мають уміти виконувати проєктувальну, організаційну, управлінську та виконавську функції (табл. 1).

Зміст цих функцій наочно свідчить, що реалізація кожної з них так чи інакше залежить від правової культури виконавців — знання необхідного комплексу правових норм, уміння застосовувати ці норми в конкретних ситуаціях.

У процесі формування правосвідомості та правомірної поведінки громадян, зазначає у своєму дисертаційному дослідженні М. П. Щербань, «провідне місце належить загальноосвітнім та вищим навчальним закладам, де закладаються основи правової культури» [8, с.1]. Специфіка діяльності фахівців зі сфери тележурналістики в сучасній ситуації зумовлює вимоги до їх правової підготовки у вищих навчальних закладах. Окрім опанування основ правознавства та трудового права, відповідних положень цивільного, адміністративного, податкового, бюджетного законодавства, фахівці означеного профілю мають здобути детальніші знання з таких правових галузей, як інформаційне, авторське та патентне право.

Таблиця 1

Зміст виробничих функцій фахівців кіно-, телемистецької сфери

Проектувальна	Організаційна	Управлінська	Виконавська
<p>1) виявляти специфіку роботи знімальних колективів різного виробничого спрямування;</p> <p>2) аналізувати й узгадальнювати методику підготовки та виробництва екранного проекту;</p> <p>3) розробляти творчу концепцію розвитку колективу та прогнозувати процес розвитку;</p> <p>4) уміти аналізувати екранні твори різних стилів та жанрів щодо композиційної будови, художніх особливостей;</p> <p>5) використовувуючи спеціальні знання, вміти прогнозувати результати телережисерсько-педагогічної діяльності;</p> <p>6) розробляти та складати точні й перспективні плани проведення навчально-педагогічної, репетиційної, постановочної роботи;</p> <p>7) розробляти і складати навчально-методичні матеріали для проведення навчально-педагогічної роботи.</p>	<p>1) організувати дотримання вимог професійної безпеки в процесі творчовиробничої діяльності;</p> <p>2) організувати підготовку творчого знімального колективу;</p> <p>3) організувати навчально-виховну роботу у творчому знімальному колективі;</p> <p>4) організувати репетиційний та постановочний процес постпродакшен;</p> <p>5) організувати локації для зйомок телевізійних проектів;</p> <p>6) організувати творчі виступи, мистецькі фестивалі, конкурси; огляди.</p>	<p>1) упроваджувати в навчально-виховний процес новітні педагогічні системи досягнень передових педагогічних систем у кіно-, телемистецтві;</p> <p>2) керувати навчально-виховною, репетиційною та постановочною роботою.</p>	<p>1) складати календарний план виконання кваліфікаційної роботи та визначати технологічні умови його реалізації;</p> <p>2) виявляти джерела інформації, здійснювати їх первинний аналіз залежно від мети дослідження;</p> <p>3) визначати вид, жанр майбутнього екранного твору (кіно-, телепроєкту);</p> <p>4) створювати режисерський сценарій та режисерську експлікацію майбутнього екранного твору (кіно-, телепроєкту).</p>

У профільних навчальних закладах правова культура майбутніх тележурналістів має формуватися не тільки через цикл правознавчих дисциплін, але й у процесі вивчення професійно орієнтованих курсів, таких як «Управління інформаційною (тележурналістською) діяльністю», «Ринок телепродуктів», «Професійна етика тележурналіста». Під час вивчення цих курсів конкретизуються правові знання з найважливіших напрямів діяльності, що адаптує студентів до конкретних ситуацій, пов'язаних з правом, які можуть виникнути в їх майбутній професійній діяльності. Наприклад, у межах курсу «Управління інформаційною (тележурналістською) діяльністю» необхідно передбачити розділ «Формування законодавчих основ управління інформаційною (тележурналістською) діяльністю». У курсі «Економіка теледіяльності» — розділ «Правове регулювання економічної активності тележурналістів». У змісті курсу «Інформаційно-аналітичні продукти та послуги» слід проаналізувати правові засади виробництва й патентування інформаційної продукції, відносин між її виробниками та споживачами; в курсі «Організація інформаційно-аналітичної діяльності» — правові аспекти кадрових ресурсів інформаційно-аналітичної служби, планування й управління кар'єрою співробітників, методів стимулювання праці співробітників; у змісті курсу «Менеджмент телевізійно-інформаційної діяльності» — правові питання управління персоналом, управлінського спілкування, розвитку матеріально-технічної бази та фінансування телебачення.

Формування правової культури неможливе без виховання «бажання самої людини виконувати норми права» [9, с. 103]. Провідну роль у формуванні системи ціннісних мотивацій правової соціалізації студентів відіграють дисципліни соціально-гуманітарного циклу: філософія, основи економічної теорії, соціологія, політологія, психологія, педагогіка, релігієзнавство. Проте вплив цих дисциплін є ефективнішим тоді, коли здійснюється профілювання їх викладання відповідно до специфіки фахової підготовки.

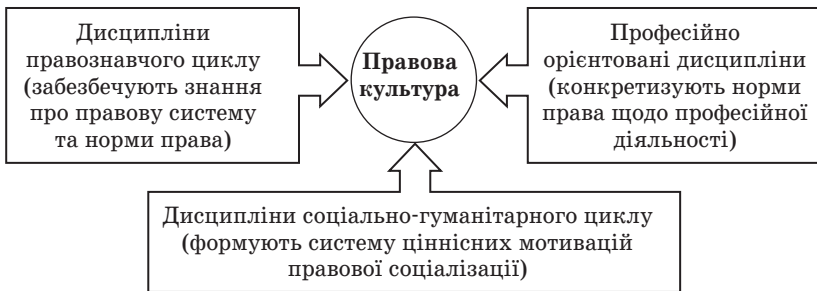

Схема 2. Система формування правової культури майбутніх фахівців через навчальну діяльність у вищих навчальних закладах

Формуючи правову культуру у вищих навчальних закладах, слід зважати на те, що специфіка діяльності тележурналістів за своїм змістом потребує від її суб'єктів опанування навичок роботи з правової освіти. Однією з основних функцій телебачення як соціального інституту є соціалізація (зокрема права соціалізація) населення. Фахівець у галузі тележурналістики не може бути лише об'єктом освітньо-правової діяльності. Специфіка тележурналістики потребує від нього набуття навичок агента правової соціалізації. Тому в процесі навчання у вищому навчальному закладі та проходження виробничої практики на телеканалах необхідно забезпечити участь студентів у лекційній пропаганді правових знань серед населення.

Формування правової культури тележурналістів не повинно припинятися після закінчення навчального закладу. Право — це достатньо динамічне явище, яке постійно вдосконалюється відповідно до нових потреб суспільного розвитку й удосконалення форм суспільних відносин. У законодавстві постійно виникають нові норми, зокрема ті, що стосуються регулювання сфери телебачення. Внаслідок цього актуальною стає необхідність забезпечення безперервності процесу формування правової культури тележурналістів. Значну роль у здійсненні цього відіграють установи підвищення кваліфікації фахівців. Потрібно також налагодити оперативне інформування працівників телебачення про нові законодавчі акти, які регулюють функціонування інформаційної сфери.

Проте правову культуру не можна сформувати лише через освітню й інформаційну діяльність. Дуже важливим у процесі формування правосвідомості та правової поведінки працівників сфери тележурналістики є забезпечення відповідного морально-психологічного клімату у творчих колективах. Необхідно, використовуючи різні виховні засоби, домогтися того, щоб порушення трудової дисципліни або інші правопорушення тягли за собою не тільки відповідні адміністративні заходи зі сторони керівництва, але й викликали моральний осуд колег по роботі.

Таким чином, правова культура особистості завжди детермінується професійною діяльністю індивіда. Потреби професійної діяльності зумовлюють те, що в процесі формування правової культури майбутніх фахівців важливу роль відіграють вивчення окремих галузей права, закріплення у свідомості їх норм та вироблення відповідних стереотипів поведінки. Правова культура тележурналістів є невід'ємною складовою їх професіоналізму, фундаментальної підготовки та фахової майстерності. Формування основ правової культури фахівців сфери тележурналістики здійснюється в процесі навчання у вищих навчальних закладах на заняттях з дисциплін як правознавчого циклу, так і професійно

орієнтованих та соціально-гуманітарних. Проте формування правосвідомості й правової поведінки має стати перманентним процесом, який триває протягом усієї професійної діяльності індивіда. Для забезпечення безперервності цього процесу важливу роль мають відігравати заклади післядипломної освіти та система інформування працівників телебачення про інновації в галузі права. Формування правової культури неможливе без забезпечення відповідного морально-психологічного клімату в трудових колективах.

Список літератури

1. Коваленко І. П. Формування правової культури тележурналістів як чинник розвитку демократичного процесу в Україні / І. П. Коваленко // *Культура України : зб. наук. пр. Вип. 39.* — Х. : ХДАК, 2012. — С. 46–52.
2. Коваленко І. П. Роль тележурналістики в електоральному процесі / І. П. Коваленко // *Вісник Харківської державної академії культури: зб. наук. пр. Вип. 37.* — Х. : ХДАК, 2012. — С. 211–216.
3. Конституція України зі змінами. — Х. : Право, 2012. — 64 с.
4. Ерасов Б. С. Социальная культурология / Б. С. Ерасов. — 2 изд., испр. и доп. — М. : Аспект Пресс, 1997. — 591 с.
5. Скуратівський А. В. Формування та розвиток правової культури в українському суспільстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / А. В. Скуратівський; Нац. академія внутрішніх справ України. — К., 2004. — 16 с.
6. Подберезський М. К. Формування правової культури студентів вищих педагогічних навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук / М. К. Подберезський; Академія пед. наук України. Ін-тут педагогіки і психології проф. освіти. — К., 1997. — 37 с.
7. Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста зі спеціальності 7.02020301 «Кіно — телемистецтво» — Х., 2010. — 21 с. [рукопис].
8. Щербань М. П. Формування правової культури студентів вищих аграрних закладів I–II рівнів акредитації: автореф. дис. ... канд. пед. наук / М. П. Щербань; Інститут вищої освіти Академії пед. наук України. — К., 2005. — 20 с.
9. Головченко В. Правові механізми формування правосвідомості студентів / В. Головченко, А. Потьомкін // *Право України.* — 2006. — №4. — С. 100–103.

УДК [001.86 : 316.74:7 + 168.552] (100)

О. С. ОЛІЙНИК
О. S. OLIYNYK

ВСТУП ДО СОЦІОЛОГІЇ КУЛЬТУРИ (ЗА ТЕОРІЮ РЕЙМОНДА ВІЛЬЯМСА)

INTRODUCTION TO THE SOCIOLOGY OF CULTURE
(BASED ON THE CONCEPT OF RAYMOND WILLIAMS)